

Psychologie výchovy a vzdělávání

Úvodní přednáška

Psychologie výchovy a vzdělávání

Kurs je věnován základním teoretickým a metodologickým otázkám výchovy a vzdělávání z pohledu pedagogické a školní psychologie, studiu metod pedagogické a školní psychologie, širším souvislostem výchovy a vzdělávání ve škole a v rodině a speciálním tématům pedagogické a školní psychologie

Kontakt

- **Mgr. Jan Mareš**

- jmares@fss.muni.cz

- učo 22918

- konzultační hodiny: úterý 14:00-15:00

- (jindy jen po předchozí domluvě)

- (IVDMR FSS MU, místnost 2.53, Joštova 10, Brno)

- Prosím, uvádějte v předmětu zprávy kód předmětu (**PBSNJB11**)

Psychologie výchovy a vzdělávání

Požadavky na ukončení:

- 1. Písemná práce - kazuistika.** Student téma zvolí na základě předložených problémových okruhů (min. 2 normostrany). Téma by mělo být zvoleno přiměřeně úzké, aby je bylo možné zpracovat v požadovaném rozsahu. Primárním cílem kazuistiky je zjistit, zda je její pisatel schopen aplikovat dosud získané pedagogicko-psychologické poznatky na konkrétní výchovně-vzdělávací situaci či problém, který buď zažil sám jako student, vychovatel nebo učitel, nebo o kterém má dostatek informací ze svého okolí a vyhledat odpovídající teorii a problém interpretovat. Sekundárním cílem je vybudovat soubor (anonymizovaných :o) kazuistik pro využití při výuce předmětu. Příklady témat: „Jak jsem přežil golem efekt“, „Dětské naivní teorie mých sourozenců“, „Můj styl učení“ atp.
- 2. Zápočtový test** je prováděn v zápočtovém týdnu písemnou formou v rozsahu látky, který je dán problémovými okruhy. Student odpovídá písemně během 30 min. na 6 otázek (dle varianty testu; volné odpovědi). Správná odpověď je za 2 body, částečně správná za 1 bod.

Psychologie výchovy a vzdělávání

■ Doporučená literatura

- Čáp, Jan., Mareš, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X
 - Fontana, D.: *Psychologie ve školní praxi. Prirucka pro ucitele*. Praha: Portál, 1997.
 - Mareš, J., Gavora, P.: *Anglicko-český pedagogický slovník – English-Czech Educational Dictionary*. Praha, Portál 1999.
-
- Mareš, J.: *Styly učení žáků a studentů*. Praha 1998. (...)

■ Odborná periodika

- Pedagogika; Psychológia a pato psychológia dieťaťa (...)

■ Populární periodika

- Moderní vyučování; Učitelské noviny (...)

Internetové zdroje

- Ebrary education:
 - <http://site.ebrary.com/lib/masaryk/>
- Elektronické zdroje na MU:
 - <http://library.muni.cz/ezdroje/>
 - Blackwell, Cambridge Press
 - Databáze (ERIC, JSTOR)
- Portály - např.:
 - <http://www.ceskaskola.cz;>
 - [http:// www.studovna.cz](http://www.studovna.cz) atd.
- Svépomocné skupiny
 - <http://www.rodina.cz>, <http://brno.apla.cz/>, atd.

Psychologie výchovy a vzdělávání

Psychologie výchovy

Aktuální otázky psychologie výchovy, kladení požadavků a kontrola plnění, odměny a tresty, slovní působení, osobní příklad, učitel v interakci se žáky, sociální skupiny a komunikace, výchova v činnostech, sebedeterminace a sebevýchova. **Modely způsobu výchovy, výchovný styl, podmínky ovlivňující způsob (styl) výchovy**, efekty způsobů výchovy, **zjišťování způsobu výchovy**. Výchova a vybrané aspekty osobnosti.

Literatura:

Čáp, Jan., Mareš, Jiří. Psychologie pro učitele. Vyd. 1. Praha: Portál 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X (s. 245-362)

Doplňující literatura:

Fontana, David. Psychologie ve školní praxi : Psychology for teachers (Orig.). (Překlad Karel Balcar). Vyd. 1. Praha: Portál, 1997. 383 s. ISBN 80-7178-063-4. (s. 185-273)

Výchova, výchovný styl

Jak na to, aneb ukázka tématu...

Výchova

- Záměrné, cílevědomé, směřující k určitému výchovnému **cíli** (= *rozvinout ve vychovávaném určité vlastnosti, názory, postoje i hodnotové orientace*)
- Využívá výchovných prostředků a metod založených na **zkušenosti, tradici i vědeckých poznatcích**
- **Vztah výchova – působení prostředí** je nejednoznačný v obou směrech (*srv. sociální učení, Bandura*)

Současné názory

- Obousměrný proces (*vztah vychovavající – vychovávaný; problematika očekávání*);
 - př. téma retroaktivní výchova (= působení dětí na rodiče)
- Aktuální otázky
 - *relativizace autorit,*
 - *problémové chování atp.*

Řešené otázky - např.

- Jaké jsou účinky dílčích prostředků a metod?
- Jaké jsou účinky odměn a trestů?
- Jak ovl. vztahy účinek odměn a trestů?
- Za jakých podmínek funguje persuaze?
- Jak funguje účinek sociálních modelů?
- Jaký účinek mají různé druhy činností?
- Lze formulovat obecnější modely výchovy?
- Jak pozitivně ovlivňovat osobnost?
- atd.

Hlavní témata

- Vztah mezi vychovávajícím a vychovávaným
 - *Pedagogický takt, UPV*
- Kladení požadavků a kontrola jejich plnění
 - *Přiměřenost, pravidelnost*
- Odměny, tresty, povzbuzení (*trest omezuje*)
- Slovní působení
- Osobní příklad, sociální vzor
- Sociální skupiny (*sourozenci, vrstevníci...*)
- Výchova a činnost (*hra, výuka, práce, volnočasové aktivity*)
- Sebevýchova

Podmínky ovlivňující styl výchovy

- Vlastnosti a zkušenosti vychovatelů
- Vzájemné vztahy a interakce mezi vychovávajícím a vychovávaným
- Vlastnosti a zkušenosti vychovávaných
- Události a změny v nejbližším okolí dítěte
- Sociokulturní podmínky

Styl výchovy

- známý též i jako **způsob výchovy**
- je určující pro preferenci výchovných prostředků a projevuje se i v reakcích dítěte na ně
- zdůraznění významných částí v. procesu:
 - Emoční vztahy
 - Způsob komunikace
 - Velikost požadavků, způsob jejich kladení a kontroly

Autoři (velmi redukovaný výběr ;)

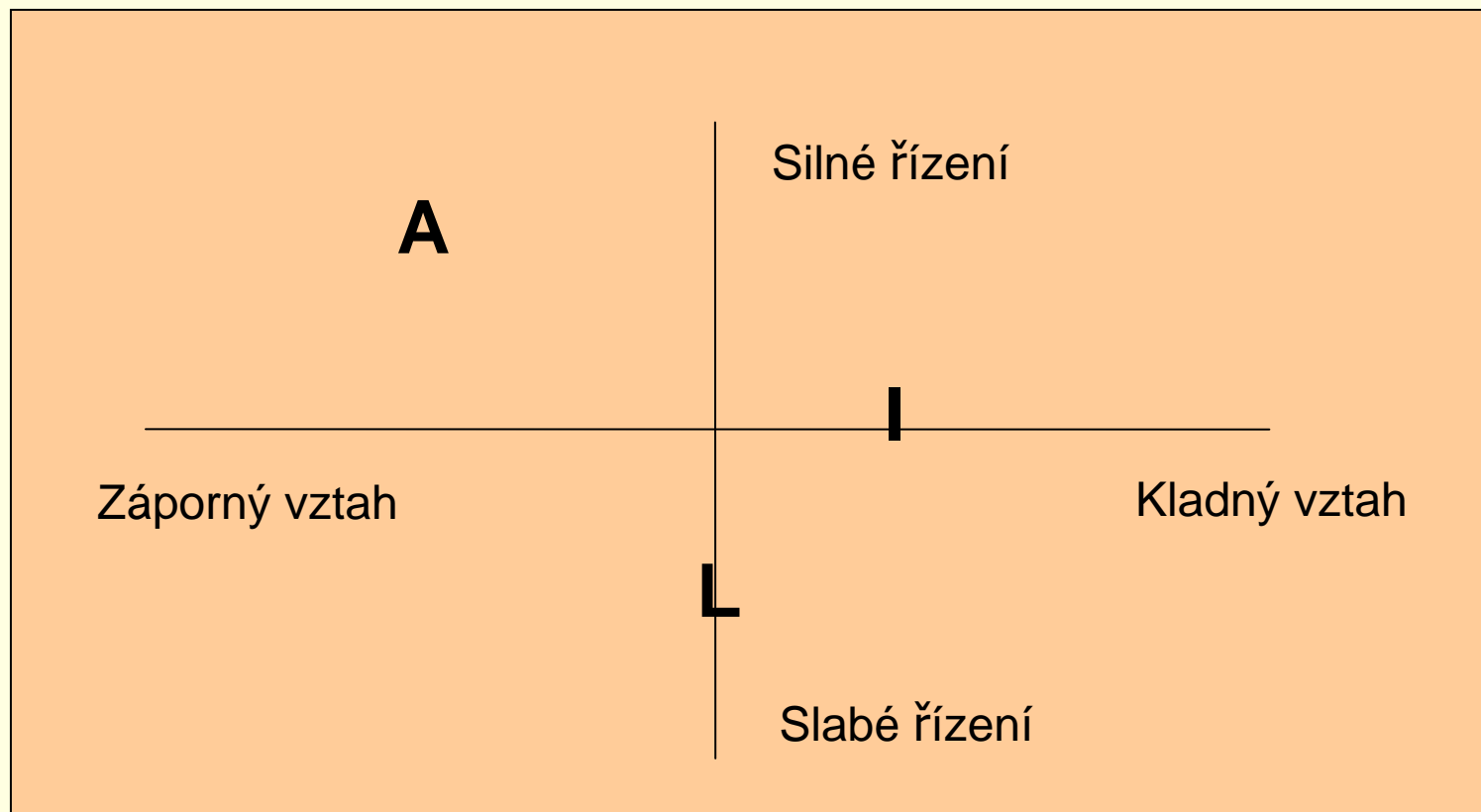
- **K. Lewin, E.S. Schaeter, H.J. Eysenck (...)**
- **J. Čáp**

Tradiční dělení (Lewin)

- **Autokratické** (*autoritativní, dominantní vedení*)
 - Silné řízení, tresty, ignorování potřeb vychovávaných, determinace zkušeností úsudky a rozhodnutími vych., málo prostoru pro samostatnost a iniciativu
- **Slabé vedení** (*liberální vedení, výchova*)
 - Minimální řízení, absence vedení, kontroly
- **Sociálně integrační** (*integrativní, demokratické*)
- *Velká redukce; pozor na vymezení!!!*

Model dvou dimenzí (Eysenck)

- Dimenze emočního vztahu k dítěti
 - (láska, **kladný** postoj – nepřátelství, **záporný**, chladný, zavrhuující)
- Dimenze řízení
 - (autonomie, minimální řízení – přísná kontrola, maximální řízení)

Model devíti polí (Čáp)

Řízení	silné	střední	slabé	rozporné
Emoční vztah				
záporný	1. tradiční autokratická patriarchální		2. liberální s nezájmem o dítě	3. nejhorší; rozporné s negativním vztahem
záporněkladný	9. emočně rozporná výchova; jeden z rodičů zavrhuje, druhý extrémně kladný nebo s dítětem v koalici			
kladný	4. přísná ale laskavá výchova	5. optim.; poroz.; přim. řízení	6. laskavá výchova bez pož. a hranic	8. rozporné řízení relativně vyvážené kladným emoc. vztahem
extrémně kladný			7. kamarádský vztah dobrovolné dodrž. norem	

Roviny uvažování (Čáp)

- Chování v jednotlivé situaci
 - Zobecnění na interakci určitého druhu
 - Jednotlivé komponenty (*otec, matka, učitel...*)
 - Kombinování – komplexní charakteristika
 - Kombinací emoc. vztahu – rodina jako celek
 - Nejobecnější – zařazení do polí
-
- Způsob výchovy má širší (pedagogické, společensko-historické a filozofické) souvislosti

Dotazník - ukázka

<i>Partner / partnerka</i>				<i>Já</i>				
3	2	1		3	2	1		
ano	zčásti	ne	Při výchově syna			ano	zčásti	ne
			1. Mám opravdový zájem o to, co dělá.					
			2. Často mu vyčítám, že mne zklamal.					
			3. Podrobně určuji, jak má co dělat.					
			4. Nechávám jej dělat, co jej baví, i když by měl pomáhat při domácích pracích.					
			5. Jednám s ním přátelsky.					
			6. Většinou si přeji, aby mi dal pokoj se svými problémy.					
			7. Chci vždy přesně vědět, co a jak dělá.					
			8. Velmi málo kontroluji splnění příkazů a dodržování zákazů.					
			9. Považuji za důležité vše, co jej zajímá a co má rád.					
			10. Často mu říkám, že je nevděčný syn.					
			11. Očekávám, že vždy okamžitě poslechne.					
			12. Často se mu podaří mne umluvit a tak se vyhnout povinnosti nebo trestu.					
			13. Beru vážně jeho názory a přání.					
			14. Říkám často o některém dítěti nebo o jeho sourozenci, že je lepší než on.					
			15. Snažím se rozhodovat za něj.					
			16. Často si může dělat, co chce.					
			17. Často se spolu smějeme a máme dobrou náladu.					

Další souvislosti - např.:

- Deprivace a subdeprivace (*Matějček*)
- Attachement (*Bowlby*)
- Rodičovský postoj (+/-)
- Interakce s dítětem
- Základní důvěra ke světu (*Ericson*)
- Klima ve skupině
- Vztah k lidem